

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНИХ СЕКТОРІВ РИНКУ ТУРИСТИЧНИХ ПОСЛУГ УКРАЇНИ

Г. О. ГОРІНА, кандидат економічних наук, доцент
(Донецький національний університет економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського, м. Кривий Ріг)

Анотація. *Мета статті* полягає в розробці концептуальної моделі формування та розвитку інноваційних секторів ринку туристичних послуг України. **Методика дослідження.** Дослідження базується на комплексній діагностиці концептуальних засад формування та розвитку інноваційних секторів ринку туристичних послуг України. Використано діалектичний метод наукового пізнання, а також загальнонаукові методи гносеології: теоретичного узагальнення, індукції та дедукції, графічний метод, групування та моделювання. **Результати.** Розроблено концептуальну схему формування та розвитку інноваційних секторів ринку туристичних послуг України, центральними компонентами якої та механізмами реалізації обґрунтованих цільових завдань виступають науково-методичний підхід до визначення пріоритетних напрямів розвитку інноваційних секторів ринку туристичних послуг України й механізм використання специфічного туристичного потенціалу регіону та формування інноваційних секторів. **Практична значущість результатів дослідження.** У результаті реалізації концепції досягається формування нових напрямів розвитку туристичної галузі держави, підвищується диверсифікація національної туристичної пропозиції, забезпечується стійкість і перманентність розвитку національного туристичного ринку.

Ключові слова: ринок туристичних послуг, туризм, туристичні об'єкти, інновації, концепція, модель, механізм.

Постановка проблеми в загальному вигляді та зв'язок із найважливішими науковими чи практичними завданнями. Необхідність розширення диверсифікації національних туристичних послуг і комплексного туристичного продукту з метою задоволення варіативного туристичного попиту й вибагливих туристичних потреб внутрішніх та в'їзних відвідувачів, згладжування сезонних коливань попиту, підвищення конкурентоспроможності туристичної галузі держави в європейському й національному туристичному просторі спонукає до формування та розвитку інноваційних секторів ринку туристичних послуг України, спроможних забезпечити перманентність його функціонування, посилення інтеграційних процесів та нівелювати просторово-поляризаційну розбіжність розвитку локальних туристичних ринків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанню формування та розвитку ринку ту-

ристичних послуг України, його державного регулювання, підвищенню конкурентоспроможності, посиленню інтеграційних процесів до світового туристичного простору приділена значна увага з боку вітчизняних дослідників, практиків і теоретиків теорії туризму, а саме: М. В. Босовської [1], Н. В. Василюк [2], Л. Ю. Красавцевої [3], Є. Ю. Колосінського [4], О. О. Любіцевої [5], М. Мальської [6], Г. Трілленберга [7], Г. С. Шевченко [8] та ін. Разом із тим проблеми розвитку інноваційних секторів ринку туристичних послуг України досліджено фрагментарно, відсутній концептуально-методичний базис їх функціонування в умовах необхідності підвищення диверсифікації та конкурентоспроможності національного туристичного продукту, що обумовлює актуальність обраної теми дослідження, її мету й завдання.

Формування цілей статті (постановка завдання). Метою роботи є розробка концеп-

туальної моделі формування та розвитку інноваційних секторів ринку туристичних послуг України.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Формування інноваційних секторів ринку туристичних послуг України фактично відбувається за рахунок дифузії нововведень і прогресивних технологій створення туристичного продукту із країн центру світового туристичного простору, за умови наявності базових ринкоформуєчих факторів, відповідного нормативно-правового, інституційного й науково-методичного забезпечення, відповідної державної підтримки та політики в зазначеній сфері. Отже, необхідність становлення нетрадиційних секторів туризму в Україні актуалізує важливе науково-прикладне завдання розробки концептуальної схеми формування та розвитку інноваційних секторів ринку туристичних послуг України, центральними компонентами якої виступають науково-методичний підхід до визначення пріоритетних напрямів розвитку інноваційних секторів і механізм використання специфічного туристичного потенціалу міст та регіонів, який дозволяє визначити послідовність дій із формування інфраструктурного, організаційно-економічного, інформаційного забезпечення розвитку нових напрямків туристичної галузі (рис. 1.)

ґрунтовною метою формування та розвитку інноваційних секторів ринку туристичних послуг України є диверсифікація пропозиції національного туристичного продукту та підвищення конкурентоспроможності національного ринку туристичних послуг. Предметом визначено процес забезпечення ефективного формування й інтенсивного розвитку інноваційних секторів ринку туристичних послуг України. У якості об'єкта виступають безпосередньо інноваційні сектори ринку. Головні стимули та рушійні імпульси формування й розвитку інноваційних секторів ринку туристичних послуг визначено через мотиваційні важелі, ключовими з яких є: підвищення інвестиційної привабливості туристичної галузі, залучення додаткових інвестицій; підвищення в'їзних і внутрішніх туристичних потоків; підвищення інноваційної модернізації, науково-дослідницького супроводу розвитку туристичної галузі; акумулювання фінансових і матеріальних ресурсів.

Стримуючими факторами, спроможними суттєво сповільнити розвиток інноваційних секторів є: низький імідж і відсутність програми загальнонаціонального позиціонування ринку туристичних послуг та його окремих секторів; низький рівень обізнаності щодо історії, історичних, культурних пам'яток, брак культури гостинності; незадовільний стан туристично привабливих об'єктів, а саме пам'яток архітектури, знакових об'єктів, пам'яток історико-культурної спадщини, недостатність подій національного й міжнародного масштабу для залучення туристів; низький рівень розвитку туристично-рекреаційної інфраструктури (відсутність або недостатність спеціально облаштованих об'єктів інфраструктури для осіб з інвалідністю та маломобільних груп населення, недостатність і незадовільність сучасних засобів розміщення для різних категорій споживачів, відсутність, неналежна кількість і якість дорожніх указівок, туристично-інформаційних знаків, зручних під'їздів до багатьох туристичних об'єктів) відсутність якісної туристичної інформаційної підтримки – практики якісної, системно-оформленої пропозиції туристичних продуктів, координаційних платформ із туристичною інформацією як для туристів, так і для суб'єктів туристичного ринку, кадастрів природних курортних територій, природних лікувальних ресурсів тощо; незабезпечення професійними кадрами, необхідними для розвитку інноваційних секторів ринку туристичних послуг; відсутність ефективного механізму взаємодії влади, бізнес-структур та громади щодо розробки та втілення програм гармонійного розвитку туризму.

Цільові завдання розвитку інноваційних секторів ринку туристичних послуг полягають у такому: розбудові/удосконаленні інституційно-інфраструктурного забезпечення розвитку інноваційних секторів ринку туристичних послуг; розробці та впровадженні освітніх програм підготовки професійних кадрів інноваційних секторів туризму; набутті передового світового досвіду та практичних навичок з управління, регулювання й розвитку інноваційних видів туризму; формуванні конкурентоздатних пакетних продуктів подієвого, промислового, сільського туризму; залученні цільових іноземних інвестицій і коштів міжнародних фондів на розбудову інноваційних секторів; визначенні наявного потенціалу

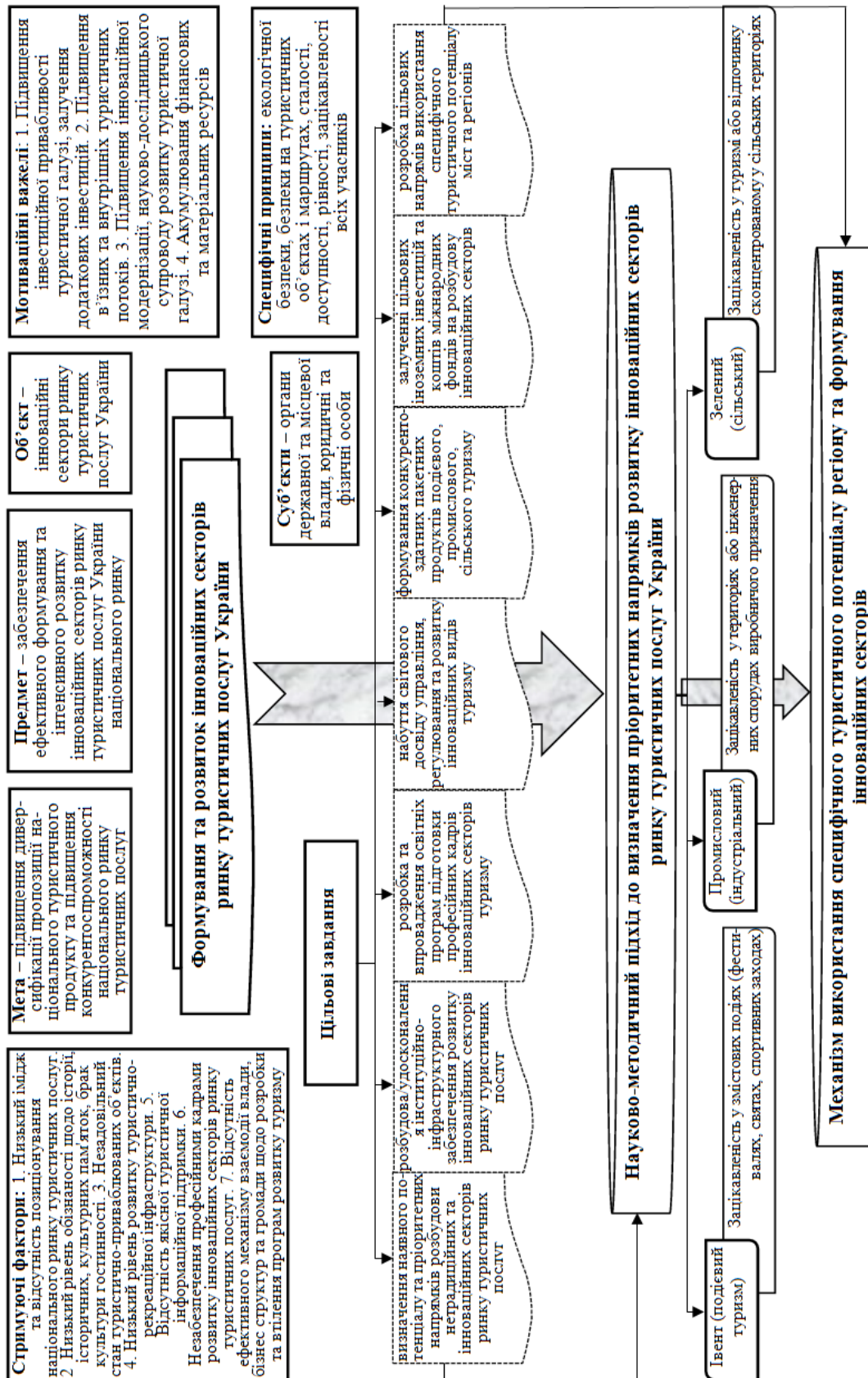

Рис. 1. Концептуальна схема формування та розвитку інноваційних секторів ринку туристичних послуг України

та пріоритетних напрямів розбудови нетрадиційних та інноваційних секторів ринку туристичних послуг України; розробці цільових напрямів використання специфічного туристичного потенціалу регіону з метою розбудови інноваційних секторів.

Визначення наявного потенціалу та пріоритетних напрямів розбудови нетрадиційних та інноваційних секторів ринку туристичних послуг України пропонується здійснювати шляхом застосування відповідного науково-методичний підходу. Вихідним базисом підходу є положення щодо просторово-поляризаційного розташування необхідних детермінант розвитку відповідних інноваційних секторів, що підтверджується нерівномірністю розміщення туристично привабливих об'єктів та проведення подій необхідного профілю, асиметрією розвитку туристичної, транспортної, комунальної інфраструктури, диференціацією ресурсного забезпечення формування інноваційних секторів. Вирішення поставленого завдання можливо здійснити шляхом проведення комплексного дослідження ресурсної

спроможності й туристичної привабливості об'єктів, здатних забезпечити базову основу розвитку інноваційних секторів ринку туристичних послуг України та їх пріоритетних напрямів для конкретних дестинацій.

У якості інноваційних секторів ринку туристичних послуг України пропонується формувати та розвивати промисловий (індустріальний) туризм, сільський (зелений) туризм та івент (подієвий) туризм, з огляду на наявну базу туристично привабливих об'єктів, спроможних забезпечити їх розвиток.

Методичний підхід до визначення пріоритетних напрямів розвитку інноваційних секторів ринку туристичних послуг представляє собою послідовну низку дій і стратегічних рішень щодо визначення можливості використання та діагностики ресурсної спроможності потенційних об'єктів туристичної інфраструктури, створення на їх базі повноцінної туристичної дестинації з ефективно функціонуючим ринком інноваційних секторів туризму. Логічність дій та складові елементи методичного підходу представлено на рис. 2.

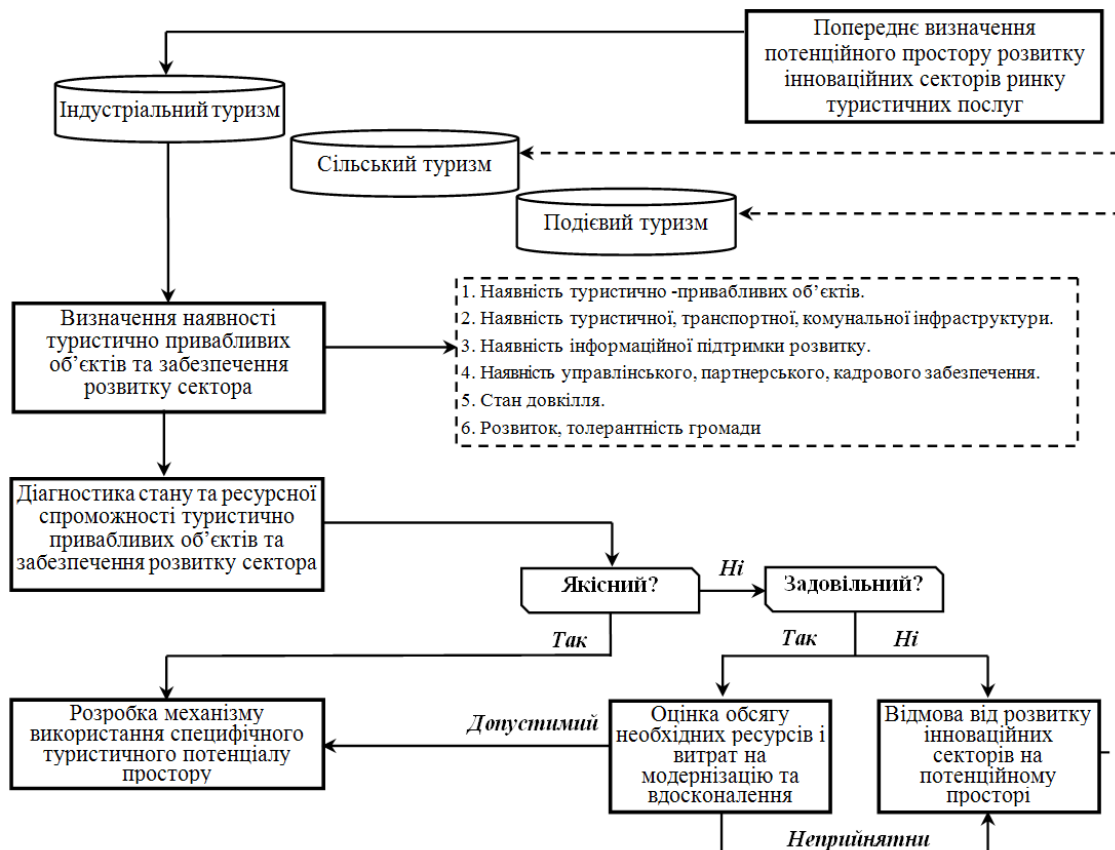

Рис. 2. Методичний підхід до визначення пріоритетних напрямів розвитку інноваційних секторів ринку туристичних послуг

Вихідним моментом детермінації пріоритетних напрямів розвитку інноваційних секторів ринку туристичних послуг є попереднє визначення потенційного простору їх формування на підставі проведення його первинної загальної характеристики шляхом експертної оцінки, а саме її просторового планування, рівня виробничо-господарського освоєння території, наявності й цінності сільськогосподарських земель і природних ресурсів, розгалуженості спортивної та культурно-розважальної інфраструктури. Попередня оцінка дає змогу визначити найбільш привабливий потенційний інноваційний сектор розвитку ринку туристичних послуг.

Стадія визначення наявності туристично привабливих об'єктів і відповідного забезпечення розвитку сектора передбачає проведення більш детального аналізу наявного потенціалу, а саме: наявність туристично привабливих об'єктів; наявність туристичної, транспортної, комунальної інфраструктури; наявність інформаційної підтримки розвитку; наявність управлінського, партнерського, кадрового забезпечення; стан довкілля; розвиток, толерантність громади щодо розбудови відповідного інноваційного сектора ринку туристичних послуг.

Визначення наявності туристично привабливих об'єктів, необхідних для формування певного виду інноваційного сектора туристичного ринку, є вихідним пунктом та одночасно ключовою ознакою, яка впливає на прийняття рішень щодо його розвитку в повному просторі або унеможлиблює його.

Наявність туристичної, транспортної, комунальної інфраструктури є беззаперечно важливою складовою розвитку індустріального й подієвого туризму може суперечити основним принципам сільського туризму й мотивам його споживачів.

Наявність інформаційної підтримки розвитку, управлінського, партнерського, кадрового забезпечення є обов'язковими елементами формування інноваційних секторів розвитку ринку туристичних послуг, рушіями силами їх функціонування. Незадовільний стан цих складових суттєво сповільнить розбудову туристичного ринку, знизить ефективність і рентабельність його розвитку.

Екологічність і стан довкілля є принципово важливими для розвитку сільського (зеленого) туризму, оскільки безпосередньо пов'язані з

його основоположними принципами: зведення до мінімуму негативних наслідків життєдіяльності людини та зменшення техногенного навантаження на природне середовище, дотримання екологічних норм, сприяння охороні природи й колоритних особливостей сільської місцевості, формування екологічної культури та освіти.

Розвиток, толерантність громади, а саме рівень патріотизму, культурно-естетичного виховання, обізнаності щодо історії, подій та пам'яток держави, культура гостинності, мультикультурна та мультинаціональна толерантність відіграють суттєву роль у розвитку туризму, особливо інноваційних секторів, орієнтованих на іноземних в'їзних відвідувачів.

Стадії визначення наявності туристично привабливих об'єктів і забезпечення розвитку сектора передують стадії діагностики стану й ресурсної спроможності туристично привабливих об'єктів, а також забезпечення розвитку сектора, на якій здійснюється детальна оцінка всіх об'єктів та елементів ресурсного забезпечення формування, становлення й функціонування інноваційних секторів розвитку ринку туристичних послуг України.

Комплексна діагностика стану та ресурсної спроможності туристично привабливих об'єктів і ресурсного забезпечення розвитку сектора дозволяє визначити їх якість та прийняти рішення щодо можливості розвитку на їх базі інноваційних секторів ринку туристичних послуг. У разі достатньої якості, відмінного рівня та стану факторів розвитку ухвалюється рішення щодо актуальності й ефективності розвитку нетрадиційних секторів туризму на певному просторі, здійснюється розробка механізму використання його специфічного туристичного потенціалу. У разі задовільного стану факторів здійснюється оцінка обсягу необхідних ресурсів і витрат на їх модернізацію й удосконалення, якщо він допустимий – доцільно також перейти до розробки механізму використання туристичного потенціалу простору, з метою формування ефективної конкурентоспроможної структури інноваційних секторів туристичного ринку. Якщо стан переважної більшості показників визначення якості ресурсного забезпечення інноваційних секторів розвитку ринку туристичних послуг незадовільний або витрати на їх модернізацію й удосконалення неприйнятні, то адекватно

відмовитися від обраного інноваційного сектора на потенційному просторі або здійснити спробу діагностики можливості формування іншого інноваційного вектора розвитку туризму.

Механізм використання специфічного туристичного потенціалу певного простору представляє собою інструментарій моделювання послідовних процесів і дій із перетворення туристично привабливого потенціалу на функціонуючий ринок туристичних послуг інноваційних секторів, шляхом здійснення стратегічних та операційних завдань, заходів та реалізації певних проектів на кожному етапі механізму.

Етап 1 – розбудова системи управління розвитком інноваційних секторів ринку туристичних послуг передбачає створення організаційно-інституційної структури розвитку інноваційних секторів, розробку чітких, дієвих концепцій, стратегій та програм розвитку інноваційних секторів, створення диверсифікованої системи фінансового забезпечення їх розвитку. Етап 2 – розбудова мережі партнерства та співробітництва передбачає налагодження й розвиток державно-приватного партнерства, міжгалузевого, міжсекторального співробітництва, міжнародних зв'язків і міжнаціонального співробітництва, створення та розвиток кластерів. Етап 3 – розбудова туристичної, транспортної, комунальної інфраструктури передбачає підвищення якості й ефективності використання наявних туристично привабливих об'єктів і територій, створення умов для забезпечення розвитку інноваційного туристичного продукту, розбудову/удосконалення транспортної інфраструктури, покращення комунальної інфраструктури та загального благоустрою. Етап 4 – розробка інноваційного туристичного продукту на базі природно-ландшафтного потенціалу та туристично привабливих об'єктів відбувається із залученням усіх необхідних суб'єктів туристичної інфраструктури та зацікавлених сторін. Етап 5 – забезпечення ефективного маркетингу новостворених інноваційних туристично привабливих об'єктів, територій і комплексних продуктів та широкої інформаційної підтримки розвитку інноваційних секторів ринку туристичних послуг.

Особливе місце в запропонованому механізмі займає симультанний етап – розвиток

громади, упровадження якого повинно відбуватися паралельно втіленню всіх п'яти етапів механізму, оскільки його реалізація потребує накопичувального ефекту та зміни свідомості й морально-етичних якостей громадян.

Висновки із зазначених проблем і перспективи подальших досліджень у поданому напрямку. Запропонована концептуальна схема покликана забезпечити як науково-методичне, так і прикладне підґрунтя формування й розвитку інноваційних секторів ринку туристичних послуг України, урахувавши стримуючі фактори, дотримуючись специфічних принципів та орієнтуючись на мету й цільові завдання розвитку, дозволяє забезпечити раціональну та ефективну розбудову туристичної галузі держави, підсилюючи її конкурентоспроможність диверсифікованими інноваційними туристичними продуктами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Босовська М. В. Інтеграційні процеси в туризмі: теорія та практика розвитку / М. В. Босовська // Вісник ДІТБ. – 2013. – № 17. – С. 129–135.
2. Василюха Н. В. Особливості державного регулювання розвитку ринку туристичних послуг / Н. В. Василюха // Науковий вісник НЛТУ України. – 2013. – Вип. 23.7. – С. 188–193.
3. Красавцева Л. Ю. Геопросторові структури туристичного ринку як результат територіальної диференціації туристичного процесу / Л. Ю. Красавцева // Інвестиції: практика та досвід. – 2014. – № 15. – С. 145–148.
4. Колосінський Є. Ю. Концепція розвитку промислового туризму в Україні / Є. Ю. Колосінський, М. І. Колосінська // Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Сер. : Економічні науки. – 2012. – № 2. – С. 76–79.
5. Любіцева О. О. Ринок туристичних послуг (геопросторові аспекти) / О. О. Любіцева. – Київ : Альтерпрес, 2002. – 436 с.
6. Мальська М. Удосконалення державного регулювання розвитку туризму в Украї-

- ні з урахуванням міжнародного досвіду / М. Мальська // Вісник Львівського університету. Сер.: Міжнародні відносини. – 2012. – Вип. 29 (2). – С. 143–151.
7. Трілленберг Г. Шляхи поліпшення ринку туристичних послуг України в умовах глобалізації / Г. Трілленберг // Економіка природокористування і охорони довкілля. – 2011. – № 2011. – С. 185–191.
8. Шевченко Г. С. Перспективи європейської інтеграції ринку туристичних послуг України / Г. С. Шевченко, С. Г. Шевченко // Науковий вісник НЛТУ України. – 2013. – Вип. 23.2. – С. 124–130.
4. Kolosinskiy, Ie. Iu. & Kolosinska, M. I. (2012). Kontseptsia rozvytku promyslovoho turizmu v Ukraini [Concept of industrial tourism in Ukraine]. *Naukovyy visnyk Poltav's'koho universytetu ekonomiky i torhivli. Ser.: Ekonomichni nauky – Scientific Bulletin of PUET: Collected papers. A series: Economic Science*, (2), (pp. 76–79) [in Ukrainian].
5. Liubitseva, O. O. (2002). *Rynok turystychnykh posluh (heoprostorovi aspekty) [Tourism market (geospatial aspects)]*. Kyiv: Al'terpres [in Ukrainian].
6. Malska, M. (2012). Udoskonalennia derzhavnoho rehuliuвання rozvytku turizmu v Ukraini z urakhuvanniam mizhnarodnoho dosvidu [Improvement of the state regulation of tourism industry in Ukraine taking into consideration international experience]. *Visnyk L'vivs'koho universytetu. Seriya: Mizhnarodni vidnosyny – Bulletin of the Lviv University: Collected papers. Series: International Relations*, (29, part 2), (pp. 143–151) [in Ukrainian].

REFERENCES

1. Bosovska, M. V. (2013). Intehratsiini protsesy v turyzmi: teoriia ta praktyka rozvytku [Integration processes in tourism: theory and practice development]. *Visnyk DITB – Bulletin of Donetsk Institute of Tourist Business: Collected papers*. (17), (pp. 129–135) [in Ukrainian].
2. Vasylykha, N. V. (2013). **Osoblyvosti derzhavnoho rehuliuвання rozvytku rynku turystychnykh posluh** [Characteristics of state regulation of market of tourist services]. *Naukovyy visnyk NLTU Ukrayiny – Scientific Bulletin of Ukrainian National Forestry University: Collected papers*. (23.7), (pp. 188–193) [in Ukrainian].
3. Krasavtseva, L. (2014). Neoprostorovi struktury turystychnoho rynku yak rezultat terytorialnoi dyferentsiatsii turystychnoho protsesu [Geospatial structure of the tourism market as a result of territorial differentiation of tourism]. *Investytsiyi: praktyka ta dosvid – Investments: practice and experience*, 15, 145–148 [in Ukrainian].
7. Trillenberh, G. (2011). Shliakhy polipshennia rynku turystychnykh posluh Ukrainy v umovakh hlobalizatsii [Ways of improving the tourist market of Ukraine in the context of globalization]. *Ekonomika pryrodokorystuvannya i okhorony dovkillia – Economics of Nature and the Environment*, 2011, 185–191 [in Ukrainian].
8. Shevchenko, G. S. & Shevchenko, S. G. (2013). Perspektivy yevropeiskoi intehratsii rynku turystychnykh posluh Ukrainy [The prospects of European integration of market of tourist services in Ukraine]. *Naukovyy visnyk NLTU Ukrayiny – Scientific Bulletin of Ukrainian National Forestry University: Collected papers*. (23.2), (pp. 124–130) [in Ukrainian].

А. А. Горина, кандидат экономических наук, доцент (Донецкий национальный университет экономики и торговли имени Михаила Туган-Барановского, г. Кривой Рог). **Концептуальные основы формирования и развития инновационных секторов рынка туристических услуг Украины.**

Аннотация. Цель статьи заключается в разработке концептуальной модели формирования и развития инновационных секторов рынка туристических услуг Украины. **Методика исследования.** Исследование базируется на комплексной диагностике концептуальных основ формирования и развития инновационных секторов рынка туристических услуг

Украины. Используются диалектический метод научного познания, а также общенаучные методы гносеологии: теоретического обобщения, индукции и дедукции, графический метод, группировки и моделирования. **Результаты.** Разработана концептуальная схема формирования и развития инновационных секторов рынка туристических услуг Украины, центральными компонентами схемы и механизмами реализации обоснованных целевых задач выступают научно-методический подход к определению приоритетных направлений развития инновационных секторов рынка туристических услуг Украины и механизм использования специфического туристического потенциала региона и формирования инновационных секторов. **Практическая значимость результатов исследования.** В результате реализации концепции достигается формирование новых направлений развития туристической отрасли государства, повышается диверсификация национального туристического предложения, обеспечивается устойчивость и перманентность развития национального туристического рынка.

Ключевые слова: рынок туристических услуг, туризм, туристические объекты, инновации, концепция, модель, механизм.

G. Gorina, Can. Econ. Sci., Docent (Donetsk National University of Economics and Trade named after Mykhajlo Tugan-Baranovsky, Krivyi Rih). **Conceptual basis of the Ukraine tourist market innovative sectors formation and development.**

Summary. Purpose. The aim is to develop a conceptual model of the Ukraine tourist market innovative sectors. **Methodology of research.** Attainment of the objectives in article dialectical approach based on scientific methods: theoretical generalization, analysis and synthesis, induction and deduction, graphing techniques, grouping and modeling. **Findings.** The conceptual scheme of the Ukraine tourist market innovative sectors formation and development are created. The central components of the scheme are the scientific and methodical approach to the definition of priority directions of Ukraine tourism market innovative sectors development and the mechanism of the region specific tourism potential using and innovative sectors formation. **Practical value.** The proposed conceptual scheme aims to provide a scientific, methodological and practical basis of formation and development Ukraine tourist market innovative sectors, given the constraints, following specific principles and guided by the goals and targets of development.

Keywords: tourism market, tourism, tourist facilities, innovation, concept, model, mechanism.

Стаття надійшла 29 жовтня 2016 року.